

Vlaanderen en Nederland in de negentiende eeuw, vooral op het culturele terrein.

Typisch een boek dat voor een select publiek van vakgenoten bedoeld is, zal de leek op het eerste gezicht denken. In dit geval gaat dat ook enigszins op: dit proefschrift bevat veel namen, is zeer gedetailleerd en behandelt een thema dat op geen enkele manier *hot* is. Dagnino doet ook geen pogingen om dit te verbloemen. Toch hanteert hij op veel momenten een breder historisch perspectief, waarbij de vaderlandse geschiedenis van Nederland en België zoals we die kennen, vanuit een nieuwe invalshoek wordt bekeken.

Dagnino opent zijn grondige inleiding met een citaat van de Nederlandse intellectueel Joachim George le Sage ten Broek: “O, België! heerlijk land.” Daarna introduceert hij de thematiek: hoe keken katholieke Nederlanders en Belgen naar elkaar? En hoe ontwikkelden de relaties zich gedurende de negentiende eeuw? Op welke manieren beïnvloedden katholieken elkaar over de landsgrenzen heen? In die inleiding introduceert Dagnino bovendien uitgebreid zijn conceptuele kader. Zo geeft hij aan “imagologie” centraal te stellen: hoe definieerde men het karakter van de natie? Was er sprake van een Groot-Nederlandse eenheidscultuur, waarin Nederland en Vlaanderen in principe bij elkaar hoorden? Of onderstreepte men juist de eigenheid van beide culturen? Vormde het geloof een brug tussen katholieken, of zagen bijvoorbeeld Nederlandse katholieken zich meer verwant aan de eigen natie dan aan geloofsgenoten over de grens? In zes hoofdstukken gaat Dagnino door de negentiende eeuw heen, waarbij hij vooral het debat in culturele en intellectuele kringen belicht.

Het eerste hoofdstuk begint opnieuw met Joachim George le Sage ten Broek, een Groninger die zich in 1800 bekeerde tot het katholicisme. Hij noemde zich met nadruk *rooms-katholiek*, hij behoorde tot de opkomende ultramontaanse stroming, die een orthodox geloof en sterke banden met Rome en de wereldkerk centraal stelde. België was voor hem het ideaal. Zowat iedereen was katholiek en de staat gaf de kerk alle vrijheid om het volk moreel en religieus te vormen. Als de Nederlandse koning de katholieke kerk eenzelfde mate van vrijheid zou geven, zou het katholicisme ook in dat land vanzelf de dominante stroming

Gepubliceerd in *Ons Erfdeel* 2016/1.

Zie www.onserfdeel.be of www.onserfdeel.nl.

[B] **SCHEPPENDE BEZIELING EN DWINGENDE VORMKRACHT. VLAAMS-NEDERLANDSE VERHOUDINGEN ONDER NEGENTIENDE-EEUWSE KATHOLIEKEN**

Roberto Dagnino is “een Groninger van Italiaanse komaf, die Nederlands doceert aan de Sorbonne, de wereldvermaarde universiteit in Parijs”. Zo typeerde RTV Noord begin 2015 de auteur van het proefschrift *Twee leeuwen, één kruis*. In deze studie kijkt Dagnino naar de verstandhouding tussen katholieken uit

worden. Daar was Le Sage van overtuigd. Hij was ook uitgesproken antiprotestants en vond die stroming een “eeuwige bron van tweedracht en geweld”. Vanuit die overtuiging riep hij Willem Bilderdijk, Nederlands meest prominente intellectueel aan het begin van de negentiende eeuw, zonder schroom op om terug te keren tot de katholieke kerk.

Vervolgens wendt Dagnino de blik naar België in de periode vlak na de onafhankelijkheid in 1830. Hoe profileerde de nieuwe natie zich, waarin zag zij haar eigenheid? Dagnino bekijkt deze vragen vanuit het perspectief van de spellingsoorlog. Het blad *De Middelaer* rondom de publicist Jean Baptist David pleitte ervoor om in Vlaanderen met de officiële spellingsregels zo veel mogelijk aansluiting te zoeken bij Nederland. Zij ondervonden tegenstand bij een andere groep, die alles wat “Hollands” was wantrouwde en meende dat Vlaanderen zijn eigen weg moest gaan. Nederland was immers een protestants land dat katholieken onderdrukte, zo stelden zij. De strijd om de spelling had niet alleen een politieke kant, maar ook een religieuze. Liberale katholieken kozen veelal voor aansluiting bij de Nederlandse spelling, terwijl ultramontanen kozen voor Vlaams “taalparticularisme”.

De Nederlandse schrijver Joseph Albert Alberdingk Thijm is de hoofdpersoon in het derde hoofdstuk. Ten opzichte van Le Sage nam hij een andere houding aan. Thijm voelde zich verwant aan Vlaanderen, niet meer aan heel België zoals Le Sage. Bovendien had hij meer vertrouwen in de Nederlandse natie. Hij gebruikte Vlaanderen vooral om de koppeling van Nederland aan het protestantisme te bekritisieren. Vlaanderen en Nederland hoorden bij elkaar, stelde Thijm, die dus een Groot-Nederlands ideaal aanhing. Hij sprak van “Diets” als overkoepelende term, die de taalkundige en culturele verbondenheid van Noord en Zuid moest uitdrukken. Net als David koesterde ook Thijm weer een enorme fascinatie voor Bilderdijk, vooral vanwege diens antiliberalisme en antirationalisme. In de kringen van Thijm en David greep men regelmatig terug naar de middeleeuwen als bepalende periode voor deze “Dietse” volksaard. Dagnino laat goed zien hoe deze periode, voordat de reformatie en de opstand de Nederlanden verscheurden, bij uitstek de katholieken aansprak. De taaiste hoofdstukken in het boek, het vierde en

vijfde, richten zich op de Belgische situatie in de tweede helft van de negentiende eeuw. Lichtpuntje is de uitgebreide aandacht voor de boeiende priester-dichter Guido Gezelle en diens pogingen om het West-Vlaams op de kaart te krijgen. Een centrale rol speelde hierbij de totstandkoming van het *Woordenboek der Nederlandsche taal* en de vraag welke woorden daarin opgenomen moesten worden. Ook hier laat Dagnino overtuigend zien hoe het Vlaamse particularisme van Gezelle zich mengde met een orthodox, ultramontaans catholicisme. Het probleem van dit hoofdstuk, en ook van het daarop volgende, dat diep ingaat op de bloei van de neogotiek in de Belgische en Nederlandse architectuur, is dat het bredere perspectief van de historische ontwikkelingen op de achtergrond raakt. Daardoor overheerst het enorme detailniveau. Juist het brede kader, de reflecties op de Belgische Opstand, de Aprilbeweging (het protestantse protest tegen de herinvoering van de bisschoppelijke hiërarchie in Nederland door paus Pius IX) en de politieke situaties in beide landen maken het boek nog enigszins aantrekkelijk voor de minder goed ingevoerde lezer.

Aan het slot van dit proefschrift belanden we tevens bij het slot van de negentiende eeuw. Dagnino laat zien dat Nederland en Vlaanderen meer en meer oog hebben voor hun eigen identiteit en sores. Veel aandacht heeft hij voor de wijze waarop toen in Nederland en België gekeken werd naar de Opstand uit de zestiende eeuw. Belgen bleven bij het beeld van Filips II en Alva als goede katholieke heersers en Willem van Oranje als protestantse rebel. In Nederland ontstond er onder katholieken een meer genuanceerd beeld. Zo werd de strijd van Willem voor gewetensvrijheid positief gewaardeerd, terwijl er juist kritiek kwam op het centralistische beleid van Filips, die daarmee onvoldoende aandacht zou hebben gehad voor de belangen van de Nederlandse gewesten. Prachtig is de passage waarin Dagnino de opstelling van de katholieke historicus Willem Nuyens uiteenzet. Tegen G. Groen van Prinsterer, leider van de protestantse “antirevolutionairen” in het Nederlandse parlement, verklaarde Nuyens fijntjes dat de katholieken met hun verzet tegen de Nederlandse Opstand toch echt de ware antirevolutionairen waren. Roberto Dagnino heeft een historisch-letterkundige studie afgeleverd

waarvoor slechts een diepe buiging past. De wirwar aan tijdschriftjes, personen, debatten en alle daarbij horende onderlinge nuances, is door hem op indrukwekkende wijze verwerkt en geanalyseerd. Hij verstaat zijn vak goed. Wel moet aangetekend worden dat het conceptuele kader, zo mooi uitgetekend in de inleiding, in de rest van het boek zeer impliciet blijft. Ook doet Dagnino weinig moeite om zijn lezers handvatten en adempauze te geven: doel en structuur van de hoofdstukken maakt hij niet expliciet en ook tussenconclusies of momenten van analyse en bezinning ontbreken te vaak.

Het is glashelder dat *Twee leeuwen, één kruis* vooral collega-letterkundigen en -historici zal plezieren. De historicus beleeft plezier aan de analyse van de breuk tussen Nederland en België en de wijze waarop Dagnino de negentiende-eeuwse omgang met de nationale geschiedenis analyseert. De letterkundige zal ongetwijfeld genieten van de vele bekende schrijvers en dichters die aan bod komen.

De grootste dienst die Dagnino de lezer en de historiografie bewijst, ligt in zijn onderstreping van de culturele verwantschap tussen Nederland en Vlaanderen. Heel raak is dan ook het slot van zijn boek, waarin hij Anton van Duinkerken citeert. De dichter stelde in 1931 dat de “scheppende bezieling” van Vlaanderen en de “dwingende vormkracht” van Nederland twee elementen waren van één en dezelfde volksaard. Dat is ook onmiskenbaar de indruk die achterblijft na het lezen van dit proefschrift.

REMCO VAN MULLIGEN

ROBERTO DAGNINO, *Twee leeuwen, één kruis. De rol van katholieke kringen in de Vlaams-Nederlandse verstandhouding (1830-ca. 1900)*, Verloren, Hilversum, 2015, 400 p.
